

Verslag van het symposium

‘Tegenwicht tegen onmacht en onbehagen in de samenleving’

Verlag van het symposium
'Tegenwicht tegen onmacht en
onbehagen in de samenleving'

Andragologie is actueler dan ooit

Andragologie is actueler dan ooit. Genoeg tekenen die daar vandaag, tijdens het lustrumsymposium 'Tegenwicht tegen onmacht en onbehagen in de samenleving', op wijzen. Een volle collegezaal met 150 mensen bijvoorbeeld. Een Alumnikring andragologie die haar tienjarig bestaan viert, tientallen Kringactiviteiten per jaar die goed bezocht worden en een voelbare grote passie voor de discipline onder de deelnemers. Het is vandaag feest en er valt dus genoeg te vieren.

Ook de voorzitter van de Kring, drs. Henk Wesseling, stelt in zijn opening dat andragologie veel te bieden heeft. Hij stelt de decaan van de Faculteit Maatschappij- en Gedragwetenschappen prof. dr. ir. Hans Brug voor, die andragologie roemt om haar interdisciplinaire, probleemgerichte én veranderingsgerichte focus. Andragologen veranderen wat veranderd dient te worden. De band met de faculteit is stevig en zal blijven bestaan.

Ongemak en onbehagen in de samenleving

Drs. Paul Oomen, bestuurslid van de Kring en vandaag dagvoorzitter, leidt drs. Nico Koning in, die aftrapt met de observatie dat woede en onbehagen aan de orde van de dag zijn. Sinds 2000 lijkt de woedetemperatuur gestegen. Er is meer woede en die heeft vaker een destructief karakter. Dit komt door de toegenomen sociale afhankelijkheid en gelijkheidsverwachting. Woede is een bijproduct van sociale afhankelijkheid: wie niemand nodig heeft, hoeft tenslotte ook op niemand kwaad te worden. Toegenomen gelijkheid leidt tot een gelijkheidsverwachting. Woede ontstaat wanneer deze verwachting niet ingelost wordt. Deze woede kan zich ophopen tot wrok: woede, gecombineerd met vergeldingsdrang, of worden omgeleid en zich op personen en partijen richten die gemakkelijker te overwinnen zijn dan de oorspronkelijke vijand: zondebokken. De Andragogische opgave is om deze omgeleide woede weer te herleiden. Twee vaardigheden zijn daarbij nodig: de kunst van het vreedzaam vechten en die van het afstemmen. Nico Koning eindigt met de zin: "Waar woede wild wordt, woest en verwoestend, willen we werken aan wissels om te werken aan wel werkzame woede. Wie weet worden we wijzer." Prof. dr. Harry Kunneman, emeritus hoogleraar Sociale filosofie, stipt als tweede inleider een andere zoektocht aan: die naar een gelukkig huwelijk tussen wetenschappelijke waarde en praktische relevantie. Hoe meer we theoretiseren, willen controleren en voorspellen, des te minder ruimte is er voor het spanningsveld tussen moreel kunnen oprekken en begrenzen.

Morele leerprocessen zijn narratief van aard. We geven woorden aan onze gevoelens, kunnen die door taal afbeelden en er zo aan werken en van leren. Moet alle theorie dan maar overboord? Nee, die is ondersteunend nodig, tegen een niet-wetenschappelijk populair discours.

In dialoog gaan

Na een intermezzo van cabaretier Rop Janze en een koffiepauze, schetst dr. Gerard Donkers andragologie als liefdevol antwoord op zorgelijke tijden. Andragologie is er voor het veranderen van gedragsituaties. Het gaat om denken in termen van handelingscompetenties. In onze samenleving zijn reflexief en lerend ingestelde mensen nodig: hoe ga je om met onduidelijkheid en onzekerheid, juist in een complexe wereld met een (te) groot aanbod aan beschikbare kennis, informatie, diensten en producten? Door met elkaar in dialoog te gaan. De kwaliteit van deze dialoog zegt iets over de beoogde kwaliteit van de samenleving. Deze dialoog is niet alleen iets persoonlijks tussen mensen, maar heeft ook altijd plaats in een natuurlijke en maatschappelijke context. In deze zorgelijke tijden vol oorlog en dreiging van geweld moeten veel mensen vechten tegen een neiging van alarmistisch denken en cynisme. De andragologie is een positief gerichte en brede veranderbenadering die houvast kan geven in het geloof dat we met elkaar de wereld een beetje beter kunnen maken. Prof. dr. Danielle Zandee, hoogleraar Sustainable Organizational Development, is de laatste ochtendinleider. Ze is activistisch over actieonderzoek. Omdat dat een uiterst subjectieve bezigheid is, positioneert ze zichzelf eerst uitgebreid. Hoe vinden we een nieuwe weg? Door op een nieuw speelveld te experimenteren. Door 'wayfinding': 'knowing as we go' in plaats van 'we must know before we go'. Is actieonderzoek daarmee niet wetenschappelijk? Niets is objectief, wij zijn ook burgers die ons ergens over bekommeren. Kan waardevolle wetenschap waardevrij bedreven worden? Danielle gelooft niet in objectieve kennis, wel in het oprecht en zorgvuldig met gegevens omgaan. Actieonderzoekers zijn heel open over subjectiviteit, maar het doet een groot beroep op hun

"Andragologie biedt
aanknopingspunten
de empathie in
wijken en dorpen
te stimuleren"

“Niemand weet wat ‘het juiste’ is, maar je kunt het er wel met elkaar over hebben. Daar zouden andragologen en filosofen vakmanschap in kunnen creëren”

professionele integriteit en reflexibiliteit. Daniëlle sluit af met de constatering dat we aanvoelen dat het anders kan, maar niet precies weten hoe. We hebben verbeeldingskracht en moed nodig en moeten zorgvuldiger in interactie met anderen zijn. Want in verstilling schuilt beweging. *Uitgebreidere verslagen van de inleidingen vindt u hier.*

Cognitieve dissonantie als kans

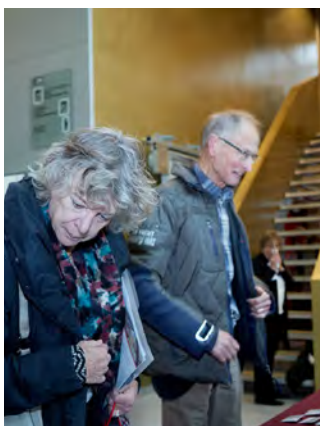
Na de eerste reflectieronde door Joseph Kessels, Femke Keeren en Hanna Naus (zie kader ‘Rode draad’) en

de lunch, is het half drie ‘s middags en tijd voor de workshopronde. We maken een ronde langs (de meeste) ruimten. Prof. dr. Ton Notten en drs. Gerrit Kappert stellen zichzelf voor, waarna Ton de participatiesamenleving aanhaalt. De spanning tussen deze samenleving en ontdane burgers en de tegenstellingen tussen het ‘westen’ en het gebied rechts van IJssel. Is het mogelijk dat krimpregio’s niet aan hun lot worden overgelaten? Is er samenwerkingspotentieel? Biedt de Tristate city aanknopingspunten? En wat kunnen andragologen dan doen? Wat als een paal boven water staat: we mogen hopen dat de krimpregio’s niet in de steek worden gelaten door de

overheid. Drs. Huib Wursten (ITIM) presenteert zes clusters van culturele waarden die in landen gangbaar zijn. De Nederlandse netwerk-cultuur sluit niet aan bij de Angelsaksische contest-cultuur. Het ‘the winner takes all’ staat haaks op coöperatie, consensus en welbevinden. Die mindset, bestaande uit culturele waarden, is bepalend voor hoe beleidsvorming en -ontwikkeling tot stand komen. Jeroen Oomen MA bepleit in zijn workshop dat wetenschap nooit los kan worden gezien van de context waarin het functioneert. De wetenschap staat onder druk, bijvoorbeeld doordat het steeds vaker in dienst staat van economie en de markt. Het gaat over verduurzaming: hoe breng je dat aan de man? Cognitieve dissonantie is een spelbreker. Het is heel moeilijk feiten aan te nemen die conflicteren met je eigen denkbeelden.

Modern nabuurschap in de stad

In de workshop van dr. Jaap van der Stel (lector Hogeschool Leiden) gaat het over zelfregulatie en executieve functies. Die ontstaan in interactie met anderen. Deze functies worden niet onderwezen, zeker niet gekoppeld aan moreel denken en handelen, terwijl ze wél te leren en versterken zijn. Het is belangrijk ze van jongs af aan te verbinden aan waarden. Executieve functies kunnen verder worden gestimuleerd door specifieke programma’s. Zelfregulatie gaat over zelfbewustzijn. Wat betekent het voor jou en hoe kijk je naar jezelf? Een burgerinitiatief vraagt om flexibiliteit, zo ook in de workshop van Atie Engel (docente HvA) van stadsdorp de Pijp. Een stadsdorp is een moderne vorm van nabuurschap. Buurtbewoners worden lid omdat hun netwerk vaak buiten de stad ligt en ze meer mensen in de buurt willen leren kennen. Na drie jaar zijn er 140 leden, van gemiddeld 70 jaar oud. De zorg voor elkaar groeit. Via een vraag-en-aanbodsite helpen buurtbewoners elkaar. Mr. Ramon Schleijsen vertelt over

BOOST Transvaal, een bijzondere ontmoetingsplek in Amsterdam Oost waar vluchtelingen en buurtbewoners samen werken aan integratie. “De essentie is om samen met elkaar te bepalen wat nodig is, af te stemmen en niet te vertellen: ‘Dit zal je wel nodig hebben.’” In een levendig gesprek komen de presentie-benadering van Andries Baart, de ABCD-methode voor community building en het concept van kennisateliers voorbij. Dr. Cor van Dijkum brengt in zijn workshop enkele aspecten die centraal staan in het symposium bij elkaar: duurzaamheid, veranderen, toekomstgerichtheid en onderzoek(smethodologie), terwijl Anton van Alebeek interessante verbanden legt tussen techniek, duurzaamheid, sociale cohesie, onderzoek en procesmanagement.

Voor uitgebreide verslagen van de workshops klikt u [hier](#).

Zinvolle aanknopingspunten

Nadat prof. dr. Joseph Kessels, Hanna Naus en Femke Keeren voor een tweede keer reflecteren op alle bijdragen (zie kader), sluiten prof. dr. Jacquelin de Savornin Lohman en pianist Sjoerd Brouwer de dag op muzikale en cabaretse wijze af. Het was een feestelijk, zinvol en enthousiasmerend symposium, dat de andragologie in al haar facetten toonde en ook zinvolle aanknopingspunten opleverde voor haar verdere ontwikkeling. In deze tijd is wellicht één van de belangrijkste opgaven van de Andragologie een bijdrage leveren aan een wereld die zowel ecologisch als sociaal duurzaam is.

“Het draait om verbinding; tussen verschillende groepen, tussen andragologen en de toekomst, tussen theorie en praktijk en tussen de binnen- en buitenwereld”

Uitgelicht

Zoeken naar de rode draad

Joseph Kessels en Hanna Naus en Femke Keeren (beiden van De Bildung Academie) laten op twee momenten hun licht op de resultaten schijnen. Eerst op de vier inleidingen, vervolgens op de meeste van de negen workshops en interactieve lezingen. Ze proberen daarbij drie vragen te beantwoorden:

- WELKE OPDRACHT VOOR ANDRAGOLOGIE LIGT ER IN DE BIJDAGEN BESLOTEN?
- WELKE IMPLICATIES HEEFT DAT VOOR HET HOGER ONDERWIJS EN BILDUNG
- WAT STAAT ONS ALS ANDRAGOLOGEN DE KOMENDE JAREN TE DOEN ALS WE ONS DE GEPRESENTEERDE THEMA'S AANTREKKEN?

De inleidingen

Joseph prijst het aantal rijke thema's waar andragologen mee bezig zijn. Daarnaast laten de inleidingen zien dat de andragologie een relevante wetenschap is, die zich tegelijkertijd kritisch tot de klassieke wetenschap wil verhouden. Wil je er wel bij horen, als met het wetenschappelijker worden de relevantie van het werk verloren gaat? Hanna stelt dat het gevaar bestaat dat een deel van ons menszijn dan niet tot zijn recht komt. "Dat merken wij ook bij De Bildung Academie; daar kunnen studenten weer een 'heel' mens zijn en dat voelt als bevrijding." Voor Femke hoeft het één het ander niet uit te sluiten. Het speelveld van andragologen zou het

terrein kunnen zijn waar theorie en praktijk botsen. Hanna gebruikt de metafoer van een theoretisch en praktisch been, die beide nodig zijn om te lopen. Maar twee benen kunnen ook in een spagaatstand schieten als het gaat om het verbinden van theorie en praktijk. Ze ervaart de tegenstelling ook in het Hoger onderwijs, waar het hoger beroepsonderwijs meer het praktische en het wetenschappelijk onderwijs meer het theoretische been zijn. De uitdaging ligt in het verbinden.

Joseph bespreekt de bijdrage van Nico Koning. Er moet onrecht rechtgezet worden. Hij vraagt Femke en Hanna wat zij denken dat er rechtgezet moet worden? Hoe kijkt de jonge generatie hier tegenaan? Het blijkt een complexe vraag. Femke voelt vooral dat ze iets tegen destructieve woede wil doen, met inleving als belangrijkste aangrijpingspunt. Voor Hanna wordt destructieve woede heftiger als je het gevoel hebt je op een doodlopend pad te bevinden. Het raakt aan iets wat erg leeft onder jongeren; te moeten leven in een wereld waaraan je niet zelf hebt meegebouwd. Femke ziet het zich uiten in: machteloosheid, afschermen en terugtrekken. Een spreker meende dat autonomie niet bestaat, voor een andere inleider was het juist heel belangrijk. Al is het maar als idee, dat je helpt overeind te blijven. Hanna meent dat alles samenkomt in verhouden. Hoe je omgaat met jouw omgeving gebeurt in interactie met anderen, met een sociale omgeving, in een context. Zelfreflectie is: hoe reageer ik op de

wereld? Zo ontdek je jouw eigen moreel kompas en kun je het gaan gebruiken in de wereld.

De workshoprondes

Joseph, Femke en Hanna hebben ieder drie workshops gevolgd, op zoek naar verbinding en de rode draad. Het bleek een bijna onmogelijke opgave. Ze zochten naar nieuw handelingsrepertoire. Andragologie is er immers om dat te verdiepen en verbreden. Wat moeten andragologen doen om interessant te worden voor een nieuwe generatie studenten? Voor Femke draait het om verbinding tussen verschillende groepen, tussen andragologen en de toekomst en tussen theorie en praktijk. Voor Hanna is verbinding de verhouding tussen binnen en buitenwereld. Ze volgde de interactieve lezing van Jaap van der Stel die vertelde dat zelfregulatie altijd wordt geplaatst in een ethisch kader en verbonden is met waarden. Huib Wursten presenteerde zes cultuurclusters die vooral laten zien dat ons denken en handelen altijd plaatsvindt in onze eigen andragogische context en ons vertrouwde netwerksysteem. Werken met individuen en groepen uit van ons afwijkende cultuursystemen vereist een andere andragogische aanpak. Groot is het verschil tussen bijvoorbeeld een family system en een contest system.

Bij Jumbo Klercq ging het over een leven lang leren. Dat raakt aan de reden waarom Hanna zich bij De Bildung Academie zo op haar plaats voelt: het aanleren van een houding waarbij je niet alleen leert in het onderwijs, maar in het leven. Joseph zag ook verbinding bij Anton van Alebeek die in de workshop 'Pioniers van een duurzame toekomst' milieu en economische duurzaamheid koppelt met sociale duurzaamheid. Bij Atie Engel die in stadsdorp de Pijp 50plussers verbindt in hun zorg voor elkaar. Zodanig dat er voor iedereen een opbrengst zit in het altruïsme en

de empathie. Andragologie biedt aanknopingspunten deze empathie te stimuleren. Bij de workshop 'Urban en rural education' werd verbinding gezocht tussen platteland en grote stad in het onderwijs. Hoe doe je dat? Het blijkt helemaal niet eenvoudig om leerlingen uit Haarlem stage te laten lopen in Amsterdam en omgekeerd. Terwijl dat logisch is als je verbinding nastreeft. Er ontstaat energie zodra mensen iets voor elkaar kunnen betekenen.

Wat moeten andragologen doen om interessant te zijn en blijven? Femke zoekt het ook hier in verbinding, met jongeren. Ga ze opzoeken! Hanna ervaart dat er vandaag op een heel theoretische manier tegen de werkelijkheid wordt aangekeken. Terwijl juist het 'knowing by going' van Danielle Zandee bij haar is blijven hangen. Ga het doen! Joseph meent dat dit 'ons als andragologen vast gemakkelijker afgaat als we niet alsmäär alleen maar wetenschap willen bedrijven'. Zouden Femke en Hanna andragologie gaan studeren als het nog bestond? Zeker! Sterker:

ze willen hun schouders eronder zetten om te kijken of ze er iets op kunnen organiseren. Het bestuur van de Kring Andragologie geeft daarop aan dat de Kring al bezig is met het ontwikkelen van een master andragologie.

Nabespreking

We bespreken de dag na met Joseph, Femke en Hanna. Het onderscheidende van andragologie is de wens om te veranderen: actief ingrijpen in een team, organisatie of een samenleving om bewust verandering aan te brengen. Het is een interventiewetenschap. Niet louter objectief in kaart brengen, beschrijven en rapporteren, maar ook actief interveniëren en bijdragen aan verbeteringen bij individuen, groepen, wijken, organisaties en bedrijven. Bij voorkeur op actuele thema's waar je als professional iets van ongemak of onrecht voelt. Met liefde voor wijsheid! Niet alleen voor kennis, maar ook voor ervaring, beleving en waardering. Onderwijs gaat over veel meer dan het bedrijven van wetenschap. Ook in het toekennen van een waardering

aan uitspraken in en het honoreren van kennis in het veld. Die waarde mag er zijn, mits je er kritisch op reflecteert. Dan gaat het niet alleen over mensen, maar met mensen.

Wat is de kern van de andragologie? Verandering? Wat voor verandering? Zou het een basisvak moeten zijn in opleidingen? Het woord 'valoriseren' viel al; dat wat je doet moet betekenis hebben. En de transdisciplinaire insteek? Als we verbinden, hoe kunnen we de burger daar dan profijt van laten hebben? We moeten onze normatieve keuzes voortdurend expliciet maken. Niemand weet wat 'het juiste' is, maar je kunt het er wel met elkaar over hebben. Daar zouden andragologen en andere wetenschappers in transdisciplinaire samenwerking vakmanschap in kunnen creëren.

Het enthousiasme op dit symposium is opvallend. Jongeren genieten van de academische wereld, maar willen ook in de praktijk staan. Dit is ook een kenmerk van de studie andragologie. Daarom maken Femke en Hanna zich ook sterk voor Bildung, omdat het een hiaat opvult in het hoger onderwijs.

De eindconclusie? Zoek de nieuwe generaties op! Ontwikkel samen plannen, luister naar elkaar, zie elkaar als gelijkwaardig, begin samen aan relevante projecten. De uitgangspunten van andragologie staan als een huis, de zoektocht ligt in het methodische gedeelte, de legitimatie en de verbinding.

“Zoek de nieuwe generaties op! Ontwikkel samen plannen, luister naar elkaar, zie elkaar als gelijkwaardig, begin samen aan relevante projecten”

Contactgegevens

KRING ANDRAGOLOGIE
UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
gebouw REC J/K, kamer B.63
Valckenierstraat 65 – 67
1018 XE Amsterdam

Secretariaat:
020 525 5880
www.alumni.uva.nl/andragologie
andragologie@uva.nl